

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

MEZUNİYET ÇALIŞMASI

ELAZIĞ YÖRESİ DUA VE BEDDUALARI

DANIŞMAN

~~DOÇ~~ PROF.DR. HABİB DERZİNEVESİ

Kabul edilmiştir

TAN SARAN

991777

LEFKOŞA/2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
GİRİŞ.....	II
ELAZIĞ.....	III-VII
ATASÖZLERİ.....	VIII-XII
TABİRLER.....	XIII-XVI
TEŞBİHLER VE TEKERLEMELER.....	XVII-XX
DUALAR VE BEDDUALAR.....	XXI-XXII
BEDDUA VE KÜFÜRLER.....	XXIII-XXIV
FIKRA VE KÜÇÜK HİKAYELER.....	XXV-XXVIII
EFSANELER.....	XXIX
SON SÖZ.....	XXX

ÖNSÖZ

Yurdumuz o kadar geniş bir yelpaze ile donatılmıştır ki, her köşesi farklı bir kültür barındırır. Bu kültürler kendi içerisinde değişik konuşma, yazma, hitap etme şekilleri oluşturmuştur. Bu hitap şekilleri günlük konuşmada ve halkın kendi anlayacağı şekilde geliştirdikleri söz ve hareketlerdir. Dualar ve beddualar yöresel olarak değişiklikler göstermektedir.

Bu değişikliklerin sebebi ise yöredeki halkın kültürü, öğrenim durumu ve gelenek-görenekleri ile doğru orantılıdır. Toplumsal ilişkileri, aile bağları, gelir düzeyleri, yönetim şekilleri bile bu hitap ve konuşma şekillerini etkilemektedir. Bu tür hitap ve konuşma şekilleri ayrıca şehirlerin veya kasabaların yaşam tarzı içerisinde hergün kullanılmaktadır.

Beddua'lar dini öğelerden meydana gelmiştir. Kendi eli ile birşeylere müdahale edemeyen insanların bu durumu tanrı'ya havale ettiklerini gösterir. Küfür ve argo sözler ise kişinin bir konuya olan duyduğu kızgınlığının dışı vurumu olarak açıklanabilir. Atasözleri ise toplumun geçmişine dayanan sözlerin hala halk arasında kullanımıdır.

GİRİŞ

Elazığ yöresinde de diğer yörelerde olduğu gibi kalıplaşmış sözler, beddualar, küfürler ve atasözleri vardır. Yöresel farklılıkların olmasına sebepler vardır; bunlar coğrafi, ekonomik ve kültürel farklılıklardır. İnsanımız eskiden beri kendi günlük konuşmalarında bu tür sözleri sıkça kullanırlar. Aile ve arkadaş çevrelerinde iyi niyetli kullanılan bu tür sözlerin dışında gerçekten kin'i ve nefreti belli eden sözler de kullanılmaktadır.

Zaten bu tür sözlerin doğmasına sebep olan psikoloji, kin ve nefret veya isyan olarak açıklanabilir. Bu yazımda da açıklayacağım gibi aşağıda yer alan dua, beddua, küfür, atasözleri ve deyimler Elazığ yöresine ait olup Elazığ insanı'nın kendi yöresel ve düşünsel yapısından ortaya çıkmıştır.

Bazı sözlere baktığımızda diğer yörelerde de kullanıldıklarını görebiliriz. Bunun nedeni diğer bölgelerle kurulan ilişkiler sonucu Elazığ yöresine taşındığını söyleyebiliriz.

ELAZIĞ

Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat bölümünde yer alan Elazığ ili kuzeyde Tunceli, doğuda Bingöl, güneyde Diyarbakır, güneybatı ve batıda Malatya illeriyle çevrilidir. Elazığ'ın 8 ilçesi, 590 köyü vardır.

Yüzey Şekilleri

Elazığ ilinin güneyinde Güneydoğu Toroslar bir duvar gibi yükselir. Buradaki başlıca yükseklikler Karaoğlan, Hazarbaba (2285) ve Mastar tepeleridir. Hazar Gölü çukur alanı bu dağlar arasındadır. İlin kuzey sınırını Keban baraj gölü kaplar. Yalnız Karakoçan ilçesi bunun dışında kalır. Elazığ Ovası baraj gölünü çevirdiği yarım çember içinde kalır.

Tarihi

Bugünkü Elazığ ili ilkçağ'da Anadolu birliğini sağlamış olan Hitit İmparatorluğu'nun doğu bölgesiydi. O zamandan bu yana bu topraklardan gelip geçen egemenliklerin sayısı hayli kabarıktır: Mitanniler, Urartular, Asurlular, Metler, Persler, Selevkoslar, Kommagene Krallığı, Romalılar, Bizanslılar, zaman zaman Araplar, gene Bizanslılar, nihayet Türkler. 1071 Malazgirt Zaferi ile temmeli Türk egemenliğine giren Elazığ'da art arda birçok Türk devleti egemen olduktan sonra bir süre İran Safevi hanedanı buraları ele geçirmiş, sonra Osmanlı Devleti egemenliği yerleşmiştir. İlin merkezi uzun yıllar Harput olmuş, daha sonra şimdiki il merkezinin yerinde bulunan Sultan Abdülaziz'e izafetle buraya mamuretülaziz adı verilmiştir. Daha sonra kısaca Elaziz denmiş, 1937 de çıkarılan bir kanunla da ilin ve kentin adı Elazığ olarak kabul edilmiştir.

Harput Kalesi : Coğrafi durumu bakımından tarih boyunca önemli bir kale olarak kendinden bahsettirmiştir. Yalçın kaya üzerine inşa edilmiş olan kalenin iç kısmında bir çok yapı kalıntıları mevcuttur. İç kale ve dış sur olmak üzere iki bölümden meydana gelmiştir. Dış surlar tamamen yıkılmış sadece Harput'a girişte bazı kalıntıları zamanımıza gelmiştir. "Süt Kalesi" diye adlandırılan iç kale muhasarası çok güç olan bir kaledir. Roma, Bizans ve Arapların Harput kalesini ele geçirdikleri tarihi belgelerle mevcuttur. Yalnız bu devrelere ait izler kalede görülmemektedir. Kale duvarlarının örme tekniğinden, Osmanlılar devrindedir onarım görmüş olduğu anlaşılar. Kaleye ait onarım kitabelerinden bazıları Harput müzesi' nde bulunmaktadır. Doğu Torosların Yalçın kayalıkları üzerine kurulmuştur. Araplar Hısn-ı Ziyad , Bizanslılar Ziata, Türkler ise Harput kalesi demişlerdir.

Meryem Ana Kilisesi :Harput' ta bulunan en eski Süryani kilisesidir. Kilise iyi bir durumda zamanımıza kadar gelmiştir. Dikdörtgen planlı olup bir duvarını bunun oturduğu kaya teşkil etmektedir. Diğer duvarları moloz taşlarla örülmüştür. Dışarı taşkın Apsis önü yarı kubbe ile diğer kısımları molozlarla örtülüdür. Apsis kenarındaki hücrelerden kaleye giden gizli yolların mevcut olduğu söylenmektedir. Bugün bu kısımlar toprakla dolmuştur. İlk inşasına ait kitabe mevcut değildir. Mardin Süryani metropolitindeki kayıtlardan alınan bilgilere göre 1179 ile 1845 senelerinde onarılmıştır.

TARİHİ YERLER

Camiler:

Ahmet Bey Camii: Harput'a dağ kapısından girişte ilk görülen camiidir. Yıkık olan camiin mihrabı ve minaresi kaide kısmı mevcuttur. Kesme taşlardan yapılmış olan mihrap sadedir. Minare kuzeyde camie bitişik, fakat camiden tamamen ayrı olarak inşa edilmiştir. Osmanlı devrinin ilk sancak beylerinden Ahmet Bey tarafından yaptırılmıştır. İlk Osmanlı devri eseri olması bakımından önemlidir.

Ağa Camii: Harput'a girişte solda yer almaktadır. Dikdörtgen planlı camii tamamen yıkılmasına rağmen ince işçilik gösteren taş minaresi ayakta durmaktadır. Osmanlı devri yapısı olan bu cami, müzedeki kitabesine göre 1559 yılında yaptırılmıştır.

Alacalı Mescit: Eski Harput'un Kayabaşı mevkiinde bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı yapının üzeri düz dam ile örtülüdür. Mihrap, kesme taştan sade olarak yapılmış ve mihrap içi atalaktitlerle süslenmiştir. Mescidin en önemli kısmı ahşap tavanıdır. Kalın gövdeli minare, iki renkli taşla örülmüştür. İlk inşa devri Artuklulara ait olan bu mescit 19.yy'da onarım görmüştür. Ahşap tavanı bu onarım sırasında yapılmıştır. Minaresi şerefeye kadar bir sıra beyaz bir sıra kara taşlardan yapılmış, şerefeden yukarısı karalı-beyazlı taşlarla dama şeklinde örülmüştür.

Kurşunlu Camii: Bucak müdürlüğünün binası karşısında bulunmaktadır. Eskiden etrafında bulunan medreseler tamamen yıkılmıştır. Bugün park olarak kullanılan bahçesindeki asırlık çınar, eski eser niteliğini taşımaktadır. Camiinin harim kısmı kare planlı olup, kubbe ile örtülüdür.

Kubbeye geçiş tromplarla sağlanmaktadır. Kubbe kasnağında 4 pencere vardır. Mihrap kesme taştan örülmüş, sade bir iniş halindedir. Harim kapısı yonca yaprağı şeklinde bir kemere sahiptir. Bu tip kemer bölgede sevilen bir özelliktir. Son cemaat manallı revaklı olup, ortak kısmı beşik tonozlu, kenarlar ise kubbelidir. Kubbeler kurşunla kaplıdır. Minare son cemaat mahalline bitişik olarak yapılmış olmasına rağmen, tamamen müstakildir. Kare kaide kısmından sekizgen ve sağır nişli gövde altına oradan da oldukça uzun yuvarlak gövdeye geçilir. Kapı üzerinde iki kitabesi mevcuttur. Bir tanesi oldukça haraptır. İkinci kitabe ise kapı kemeri üzerinde bulunmakta ve üzerinde 1153 H. Tarihi okunmaktadır. Camii içinde abanoz ağacından yapılmış, sanat değeri büyük olan bir minber vardır. Camii minber aslında Ulu Camie aittir. Ulu Camii onarılırken buraya getirilmiştir. 1531' de Artukoğlu Melik Fahreddin Karaarslan yaptırmıştır.

Sara Hatun Camii: Kare planlı camiin orta kısmını üzeri, dört kalın sütuna dayanan kubbe ile kenarları ise tonozla örtülüdür. Kubbe, tonozları örten çatı ortasından çok az yükselmektedir. Mihrap sade bir niş halindedir. Minberin ise Harput taş işçiliğini göstermesi bakımından önemlidir. Son cemaat mahalli ile harim kısmı arasında bulunan minarenin merdiven kısımları koyu renk taştan örülmüştür. Minare kitabesine göre 1898 yılında yaptırılmıştır. Camiinin ilk kısımlarında sanat değeri olan yazılar vardır. Sara Hatun camiinin Akkoyunlu Hükümdarı Bahadır Han (Uzun Hasan) ın annesi Sara Hatun tarafından yaptırılmış olduğu söylenir. Fakat daha sonraki devirlerde yapılmış olan birçok onarım, onun ilk inşa tipini tamamen bozmuştur. Kible duvarının sol tarafındaki kitabede 993 H. (1585 M.) yılında Hacı Mustafa tarafından onarıldığından bahsedilir. 1843 yılında da Harput müftüsü Hacı Ahmet tarafından bu günkü durumuna getirilmiştir.

Ulu Camii:Harput'un en önemli ve en eski yapısıdır. Dikdörtgen planlı, duvarları moloz taştan; kubbe, kemerler ve minare tuğladan yapılmıştır. İki kapısı mevcuttur. Sara Hatun camiinin doğusunda, kaleye

ATA SÖZLERİ

Harputda yakası açılmamış (işitilmemiş) bir çok Atasözleri vardır; Fakat bunların çoğu zaman itibariyle unutulmuştur, ancak bunlardan hatırımda kalanları ve bazı samimi arkadaşlardan öğrendiklerimi kayıt edeceğim ki, bunların sayısı da az değildir.

A

- 1-Ağır dur ki batman gelesin.
- 2-Aç ayı oynamaz.
- 3-Acı acıyı ,su da sancıyı keser.
- 4-Akılı bacaklarını sıvayınca kadar deli çayı geçer.
- 5-Ayağını sıcak ;başını serin , kendine bir iş bul, düşünme derin.
- 6-Akıllı düşman, akılsız dosttan yektir.
- 7-At 'da ,yurt 'da ,avrat 'da yümün vardır.

B

- 8-Bekle bite çağala ,hasta ye sağala.
- 9-Büyük adam olmak isteyen , kendini hiçbir zaman küçümsemez.
- 10-Bilgiden üstün kazanç yoktur ; Çünkü bunu kimse çalamaz.

C Ç

- 11-Çocuk ömür törpüsüdür.
- 12-Çağılan yere erinme , çağrılmayan yere görünme.
- 13-Çivi çiviye söker.
- 14-Çalı çırpı ile ev yapılmaz.

D

- 15-Dut zamanı it ölmez.
- 16-Düğün yemeyi ile köpek şişmanlamaz.
- 17-Deli deliden , imam ölüden hoşlanır.
- 18-Deli alacadan hoşlanır.
- 19-Delinin taşına el sürülmez.
- 20-Doğru ol eğri belasını bulur.
- 21-Doğru duran eğilmez.
- 22-Derdini söylemeyen derdine derman bulamaz.

E

- 23-Elmayı soy da ye , armudu sayda ye.
- 24-El atına binen tez iner.
- 25-El himmeti ile gerdeğe girilmez.
- 26-El elin eşeğini yırlıya yırlıya kendi eşeğini terliye terliye arar.
- 27-El oğlu karda gezer iz vermez , biz taşa bassak iz olur.
- 28-Eski dost düşman olmaz.
- 29-Eşen düşer.
- 30-Et görmeyen , ciğere bayılır.
- 31-Eve girince gülmese avrat , ahırdan çıkıp da kişnemese at.

G

- 32-Güzelin yarı,çirkinin cevri eksik olmaz.
- 33-Gülmenin sonu ağlamaktır.
- 34-Güvercinin döneği makbuldur.

H

- 35-Hastayım deme,can duyar. Satayım deme, el duyar.
- 36-Hacılardan,hocalardan,korkmalı kocamış kocalardan.
- 37-Haydan gelen huya gider.
- 38-Haberi bir Çağadan,birde deliden al.
- 39-Hayre yor,her bir düşünü.
- 40-Her şeyin yenisi,dosttun eskisi.
- 41-Her iş sıcaklığına.
- 42-Her şeyi vaktinde yapan,sonunda sıkıntı çekmez.
- 43-Her şeyi yaparım diyen,hiç bir şey yapamaz.
- 44-Hayasızlık,suçların en büyüğüdür.

İ

- 45-İyi işi,iyi adamlar yapar.
- 46-İnsanın terbiye derecesi,hiddetli zamanında belli olur.
- 47-İyi olursan iyilik,kötü olursan kötülük bulursun.
- 48-İyi bir insan kötülüğü unutan,iyiliği unutmayandır.

K

- 49-Kul azar,kaza yörür.
- 50-Kurt dumanlı günü arar.
- 51-Kuştan korkan darı ekmez,eksede biçemez.
- 52-Komşunun tavuğu komşuya kaz,gelini kız görünür.
- 53-Kırkından sonra azanı,teneşir paklar.
- 54-Kurdun boğazına ciğer asılmaz.
- 55-Kürtten evliya,koyma avluya.
- 56-Körün taşı rast gelir.

57-Karsız eli keserler.

58-Kötü komşu insanı hacet sahibi yapar.

59-Kefil olanın eli,cepte gerek.

60-Kelden,körden topaldan kork.

M

61-Mazerettir mazerettir mazarat kocakarı,tuzlu peynir,kokmuş et.

Menfaattir,menfaattir,menfaat,taze kuzu,gürcü kızı,semiz et.

N

62-Ne sana söyleneni,nede kendi sırrını kimseye söyleme.

O-Ö

63-Ölüyü çok ovalama,osurgan olur.

64-Öpecek el bulamazsan,kendi elini öp'de başına koy.

P

65-Para bir yana,dara bir yana.

S

66-Selin ağzı tutulur,elin ağzı tutulmaz.

T

67-Tandır sıcakken ekmek tutmaz.

68-Tanrı istersen kulunun işini,mermere geçirir dişini.

69-Tanrı istemezse kulunun işini,mahallebi yerken kırar dişini.

V

70-Varsa pulun,olurlar kulun,yoksa pulun pınar ardı yolun.

Y

71-Yük altında eşek zırlamaz.

72-Yürük at,yemini arttırır.

Z

73-Zehirden şifa,kahbeden vefa gelmez.

B

17-Değerli bir insanı kaybetmişim, (çocuklar için)

18-Bak çığır...

19-Bir domu var...

20-Buna bu...

21-Bakmayınca...

C Ç

22-Bak...

TABİRLER

A

- 1-Anamın aş, tandırın başı.
- 2-Acı işletme, koku depretme.
- 3-Ağaca çıksa pabucu yerde kalmaz.
- 4-Atda karın, yeğide burun.
- 5-Allahın öküzü, bakar iki gözü.
- 6-Anam babam sağ olsun, el oğlu daha tatlı. (Kızların ağzından)
- 7-Azca çokcanın yanına.
- 8-Alan razı veren razı, ortada ne gezer çullu tazi.
- 9-arsız neden arlanır, çul da geyse sallanır.
- 10-Amim(amca) dayım, hepsinden aldım payım.
- 11-Anan soğan baban sarımsak, sen nereden çıktın a nane şekeri.
- 12-Avelin sil. (bir şeye muvaffak olamayınca)
- 13-Aynı vahit, yekçesin, bir gözü ama kör terez.
- 14-Aptala ayan olurmuş.
- 15-At'a, et'e bayılırım-Saz'a, Yaz'a sarılırım.

B

- 16-Bir yerim değenden, bir değemem değenden kork.
- 17-Beşiğimi yakın, beni yıkayın. (çocuklar için)
- 18-Bak öğren dünyası.
- 19-Bir donu var kırmızı, kah anası giyer, kah kızı.
- 20-Burnuna su seğırtmiş. (olgunluk çağına girmek)
- 21-Baş kalkmayınca, kık kalkmaz.

C Ç

- 22-Çağayı işe yolla, arkasından sen de git.

23-Çalmadan oynar.

D

24-Denizde kum,sende para.

25-Deli söyledi,akıllı inandı.

26-Dili olmasa,gözünü kargalar oyacak.

27-Doğruyu aç görmedim,eğriyi tok.

28-Değirmenden gelenden pağaç umulmaz.

29-Dini bütün,dibi bütün.(bunun bir de hikayesi vardır)

E

30-Ei eli yur,(yıykamaktan) elde döner yüzü yur.

31-Ektiği nohut biçtiği nohut şehre geldin leblebi mi oldu?

32-Eli işte,gözü oynaşta.

33-Ekmek buldun,gagan mı kaldı?

H

34-Her boyayı boyadın , fıstığı yeşil mi kaldı?

35-Hala git halin göresin , Hediye git acından ölesin.

36-Haram hazır , yel nerede?

37-Hık demiş burnundan düşmüş.

i

38-İki nisan bir gülan.

39-İnsan kulağından şişmanlar.

K

- 40-Kırkından sonra saz çalmak.
41-Kuru kuru kadan alam.
42-Kurban olam hünkar nekir , öyle yap ki , bu köre bir ölü daha düşe.
43-Kürdü eve koyan yok , kılıcımı nereye asayım diye sorar.
44-Kürt yer , çarığına bakar.
45-Kürt getirdiğini yemez , yemese de gitmez.
46-Keşkeki sevmem , pilavdan hoşlanmam , illa ayran çorbası , illa ayran çorbası.

M

- 47-Mart ayı , dert ayı.
48-Mırt mırt diyeceğine , armut de de kurtul.
49-Malını it yeyi , yakasını bit.
50-Oldu olacak , kırıldı nacak (Baltanın küçüğü)
51-Ok gibi doğru olsam yabana atarlar , yay gibi eğri olsam elde tutarlar.
52-Pum kuşu gibi susmuş.

S

- 53-Sopayı ele al da , köpeği öyle ara.
54-Seni sevmem sensiz olmam.
55-Söz torbaya sığmaz.

T

- 56-Tuzsuz aşım , kaygısız başım.(azacık aşım , ağrısız başımın karşılığıdır)

U

57-Uy başım , iki dilimim , bir tepem , ense köküm , binkıldağım çatladı.

Y

58-Yedim kazanından , doydum lezzetinden.

B

Ç Ç

TEŞBİHLER VE TEKERLEMELER

A

- 1-Anasının bahtı , kızının tahtı.
- 2-Ayranım ekşidir diyeni gördünmü?
- 3-Ağza tat , karına şivan.
- 4-Attan indi , eşeğe bindi.
- 5-Armudun sapı , üzümün çöpü.
- 6-Atın ölümü arpadan olsun.
- 7-Atlıyı atından indirir.

B

- 8-Büyük kapının , büyük halkası olur.
- 9-Borçlu ölmez , benzi sararır.
- 10-Bitmeden ağü.
- 11-Bulmuş köyü köpeksiz , başladı gezmeye deyneksiz.

C Ç

- 12-Cin içine ceviz düşmüş.
- 13-Cin çalıp , çingen oynıyor.
- 14-Cin pörkünü ,itürüyi.
- 15-Çayı görmeden çemirlendi.
- 16-Çayı görmeden bacakları sıvamış.

D

- 17-Değirmen gitmiş , sen hala şakasını mı arıyorsun.
18-Dut yemiş bülbüle dömüş.
19-Değirmenin oluğuna ne diksen göğörmes.
20-Değirmenin oluğuna koysan sağ çıkar.
21-Dibine darı ekmek.

E

- 22-Er dayıya , kız bibiye .
23-Eli çalar , eteği oynar.
24-El yer oyuna gider , çoban yer koyuna gider.

G

- 25-Görmemişin oğlu olmuş , çekmiş Ç... koparmış.
26-Güzele güveç karası.
27-Gelin altın kürsü getirmiş , çıkmış üstüne oturmuş.
28-Gün battı Gavur yattı.

H

- 29-Hoşda düğün , mığıda sünnet.
30-Havada vurur , tavada ter .

i

31-İt itin imparatorudur.

32-İtin zemheride berf yemesine benzer.

K

33-Kambalak kekliğe dönmüş.

34-Kaşına kaşına , çıktı ocak başına (layık olmayan mevki e geçenlere)

35-Kız nişanlı , gelin iki canlı.

36-Keçinin uyuzu suyun gözesinden içer.

37-Kirli çıkın , içini açın bakın.

38-Köyden köye it ürmez.

39-Kızdır , nazdır , bin kese azdır.

40-Üç şey vardır ki , insanın ruhunu zedeler ve canını sıkar :

Karı dırıltısı

Borçlu tıkırtısı

Damla şırıltısı

Üç şey vardır ki , bunun aksine olarak insana ferahlık verir:

Para şıkırtısı

Karı fıkırtısı

Su şırıltısı

o ö

41-Ölüler zannederlermiş ki,diriler her gün helva yer.

42-Ölme eşeğim yonca bite,kol kol ola canan yete.

43-Örkene un serme.(İpe un sermenin karşılığı)

44-Ölmüş eşek,kurttan korkmaz.

45-Ölene tabut,doğana beşik.

46-Öksüz hırsızlığa çıkmış,ay ilk akşamdan doğmuş.

P

47-Parası olan bulgur kaynatır,parası olmayan bıyık oynatır.

Ş

48-Şakşakısı gitse bile değirmen yerindedir.

49-Şeriatın taşı mı düştü?

50-Taziya tut,tavşana kaç.

51-Tefe koyup çalar.

52-Tok evin aç itleri.

DUALAR

DUA VE BEDDUALAR

DUALAR

- 1-Ağ bahtlı, altun tahtlı olasın.
- 2-El kazana,sen yiyesin.
- 3-Dolu sandıklar önüne oturasın.
- 4-Elin atasın, altun tutasın.
- 5-Tanrı kimseyi kışın yorgansız,yazın ayransız bırakmaya.
- 6-Paşa olasın.
- 7-Elin bastonlu,yakan kravatlı ola.
- 8-Muhannede muhtaç olmayasın.
- 9-Toprağıçak yaşıyasın.
- 10-O yattıkça rabbim sana ömürler versin.
- 11-Azacık ağrı,asan ölüm yarabbi!
- 12-Dert verib hekime,dava verip hakime düşürme yarabbi!

DUALAR

Her biri kutsal inancımızın ayrı bir eseri dualarımız...

Kültürümüzün ve insanlarımızın özünde küçük bir iyiliğin bile mutlaka manevi bir karşılığı vardır.

Sadece iyilikler mi?

Temenni ve arzularımız da, dualarımızın parıltılı ışığı ile süslenmiştir.

Analarımız, ninelerimiz, bacılarımız, baba ve diğer aile büyüklerimiz ağızlarını bu güzel dualarla açmışlardır.

Hayırlar istemiş ve hayırlı dualar yapmışlardır, sevdiklerine; evlatlarına eş ve dostlarına...

Hatta bazen de kendilerine

Dualarımız;

İşte yıllar yılı dilden dile dolaşıp, günümüze kadar gönüllerimizde ve dudaklarımızda yaşayan dualarımız...

BEDDUALAR

- 1-Can derdine gelesin.
- 2-Dal iken devrilesin.
- 3-Etin döküle.
- 4-Inim inim inleyesin.
- 5-Bakarların kör ola.
- 6-İtle alamete,kurtla kıyamete kal inşaallah.
- 7-Kapı kapı dilenesin.
- 8-Yatasın yanıml,kalkasın canım diyesin.
- 9-Yolun izin iki kat ola.
- 10-Zıkkım ye.

Bedduanın böylesi de olurmuş:

- 11-İntizar eylemem yazıktır sana.

Yataklara yan veresin sevdiğim

Eriye damarın,kuruya kanın

Hastalara şan veresin sevdiğim

Yedi yıl bir yan üstüne yatasın

Sekiz yılda can veresin sevdiğim

- 12-Yörü dilber yörü türemiyesin

Benden başkasına gönül verirsen kırıl kolların saramıyasın.

- 13-Ört ki yazman yırtıla

Söyle sözün kurtula

Cahilsin karış vermem

Üç gün dilin tutula.

BEDDUALARIMIZ

Elazığ'ın bedduaları da, en az duaları kadar ünlüdür.

Canı yanan, haksızlığa uğrayan, eziyet çeken insanlarımızın kendilerini tatmin, karşısındakini de üzme için sarf ettikleri sözlerle, cümlelerle "KÖTÜ DUA" anlamında beddua diyoruz.

Genelde büyüklerimiz, kendilerinden küçükleri, evlatları ya da kendi akranları için can havli içinde çeşitli beddualar yapmışlardır.

Son derece enteresan ifadeler içeren beddualarımızda, dualarımızla birlikte, eksi artı kutuplar örneği günümüze kadar dilimizde yaşatılmışlardır.

Ancak beddualarımızın sayısı dualarımızdan oldukça fazla... Yaklaşık üç katı kadar fazla olarak çıktı karşımıza.

Kısacası ağızımızı dualarla açmışız ama beddualarla ve küfürlerle kapatmışız.

KÜFÜRLER

Harput da her tarafta olduğu gibi birçok küfürler ve küfür yönünden deyyus,(1)Pezevenk,teres,kerhaneci gibilerinden başka ağza alınmayacak derecede çok ağır ve eşni olanları da vardır ki ben bunları yazmaktan doğrusu teeddüp ederim. Yalnız bunların arasında,sakalın bam teline...,gözünün elifinin bebeğine... gibiler şiddet ifadesi bakımından ve bilhassa ikincisinin tarihi bir olayı göstermeden olmasından dolayı kayda değer.(2)

(1)Lügat manası:Ayalına,yani kızına,karısına,kardeşine pezevenklik eden alçak kimse demektir.

(2)Galiba IV. Murat devri.. Küfür memleketin her tarafına ve her çeşit halkın ağzına sari bir hastalık gibi yayılmış ve bunun önüne geçilmek

,haftalarca misafir etmiş ,sonunda babası tarafından kovulduğunu anlayınca Sadi yi affettirmek üzere beraberine alarak Palu ya götürmüş.. Mehmet Ef. nin Sadi ile huzuruna girdiklerini gören şeyh,son derece asabileşerek Mehmet Ef. y çatmış ve Sadi nin yaptıklarını birer birer anlatmış .. Bu muhavereyi sonuna kadar gayet sakin dinleyen Mehmet Ef. :-Ef. Hz.! Hiddet buyurma,kabahat ne bende, ne de Sadi de .. K kabahat sizde demiş .Şeyh, buna daha fazla kızarak -Neden, neden ? Diye sorunca : Mehmet Ef. mütevazı ve sakin tavrıyla : - Besmelesiz yapmışsınız da ondan diye cevap verince, Şeyh ağzını açamamış ve mephut kalmıştır.

2-Eşkiden evlenmeler, erkekle kız veya kadının birbirlerini görmeleri, beğenmeleri anlaşmaları neticesinde değil de,ana baba veya herhangi bir akraba veya konu komşu tarafından münasip görülenlerle evlenmeleri ve imamın da bizzat evlenenlerin değil, vekillerinin ifade ve muvafakatleriyle nikahlarını kıydığı malumdur.(1) İşte bu şekil evlenmelerden birinde, erkek zıfak odasına girince, çok zayıf, vücudunda bir dirhem et bulunmayan gelinle karşı karşıya gelince hiddetinden sabaha kadar uyku tutmamış ve sabahleyin erken evinden çıkarak doğruca kayınvalidesinin evine gitmiştir .Kayınvalide,damadın böyle erken saatlerde kendisini ziyarete gelişinden şüphelenerek, bu hareketi beğenmemiş,bakalım sonu ne olacak diye damada iltifat ve ikramlarda bunmağa karar vermiştir,kayınvalidesinin:- Evladım nasılsınız, iyi misiniz? Sualine karşı,damat,ya iyi ya kötü demeden,- Hanım anne! Hanım anne!..Ben bu gece bir rüya gördüm .Kayınvalide:-hayrola evladım, Rabbi yessir vela tuassir Rabbi temmim bilhayr.. Ne gördünüz evladım? Damat :-Bir yığın kemik... Kayınvalide:-Evladım, rüyada kemik görmek zenginliğe delalet eder .Damat:-Hanım anne! İş öyle değil ,senin kızın,senin kızın.. diğerek kayınvalidenin evinden öfkeyle ayrılmış ve yıllarca nereye gittiği bir türlü öğrenilememiştir.

üzere padişah tarafından emirler verilmiş ve sıkı kontrol ve takipler başlamıştır. Yeniçeri ağaları,yeniçeri çavuşları kahvelere girer çıkar,caddelerde yer yer dolaşır,küfür edenlere tesadüflerinde hemen yakasından tutarak götürüp ocağa teslim ederlermiş .. Yaman bir küfürcü olduğu tesbit edilen bir Bektaşî den takip edilerek caddede bir küçük evin önünden geçiyormuş. O sıra evin birinci katındaki pencerenin camları sürülüyor ve bir ihtiyar kadın pencereden Bektaşî ye: Azacık pencerenin altına gelirmisin baba,diye ricada bulunuyor.Bektaşî pencerenin önüne yaklaşınca kadının ellerinde beş on tane yumurta görüyor ve zannediyor ki kendisine verecek. Halbuki,Bektaşî pencerenin önüne yaklaşınca kadının camı indirmesiyle pencereden uzaklaşması bir oluyor. Bektaşî bekler,bekler ses seda yok sonra pencerenin alt tarafındaki kapının tokmağını vurmağa mecbur kalır. Kapı,aynı kadın tarafından açılır,kadın Bektaşî yi görünce:-Afedersin erenler! Tavuğumu kuluçkaya yatıracaktım,komşulardan Fatma hanım,bana yumurtaları,saçlı sakallı bir adama gösterir de hemen tavuğun altına koyacak olursan civcivlerin hepsi tepeli çıkar demişti,ben de pencerede yumurtaları size onun için gösterdim,kusura bakma! Deyince:Bektaşî, pür hiddet ağzını açarak:- gözünün elifinin bebeğine.. diyeceği sıra, yeniçeri ağasını arkasında görünce hemen ağız değiştirerek- Gözünün elifinin bebeğini seveyim diye yakasını kurtarmağa muvaffak oluyor ve yoluna devam başlıyor; fakat içi küfürle dolu olduğu halde!...

FIKRA VE KÜÇÜK HİKAYELER

1-Palu da Meşhur Nakşibendî meşayihinde Mahmut -ü Samini Ef . ni Sadi namında bir oğlu varmış ki , babasının mevkii ve mesleği ile kabil-i te' lif olmayan bir meşrepde.. Okumamış ..Yazmamış .. Serseri ve sefahet aleminde dalmış .. Babası bu halde çok müteessir olarak üzerinde ne kadar durmuş ise de ıslaha muvaffak olmamış ve bir gün konağından kovmuştur. Sadi , kovulunca Palu da tutunmamış , doğru Elazığ a gelerek babasının halifelerinden Miyadınlı Hoca Mehmet Ef . nin köyüne giderek misafir olmuş .Mehmet Ef. Şeyhinin oğlu Sadi ye son derece izzet ve ikram ederek günlerce

3-Harputun meşhur alim ve müftülerinden bir zat varmış ki,son derece tama'karmış.Harput evlerinin su ihtiyacını-Günde bir veya iki,çamaşır günlerinde ise beş altı tulum suyu-çeşmelere yakın.bir kısmı ise çok uzaklarda taşırdı.Bu evlerden bir kısmı çeşmelere yakın.bir kısmı ise çok uzaklarda bulunmasına rağmen,bir senelik ücretin ne olduğunu söylersem hayret etmeyiniz. Yılda beş kuruş.. yani tulumu iki buçuk para kadar bir şey.

Saka, müftü Ef.nin evine bu şartlar dahilinde bir yıl su taşıdıktan ve kamburu çıktıktan sonra yıl sonunda sıkıla sıkıla müftünün huzuruna çıkmış.. Müftü,hidetle ne var diye sormuş..Saka: Ef. hazretleri! Yıl bitti ücretimi almaya geldim, diyince,müftüEf. Buna karşı kendi şivesiyle ve beş kuruşu vermemek kastiyle:-Biz seni saka başı yaptık.. Haydi git.. diye zavallı sakayı salmıştır.

4-Harputun meşhur alim ve vaizlerinden Hacı Mehmet Sait Ef.(Deli Hacı) ağır bir hastalık geçiriyormuş.. Doktorlarda ümitlerini kesmişler.. Nerede ise bugün yarın... O sıra Hacı'nın dostları akrabaları baş ucuna kadar gelip hatırını sormaktadırlar. Bunların arasında Sungurtundan birisidir,diğeri de Kamillerin Ferit Ef. dir. Bunlar medrese arkadaşlığını sonuna kadar samimi surette devam ettirmişler, saçayağı şeklinde birbirlerine bağlı ve sohbetleri devamlıdır. Bununla beraber Hacı bunların kendisine takılmasından her an zevk alan bir yaratılıştadır.. Arif Ef. hastanın başında oyururken durumunu o da vahim bulmuş.. bir taraftan müteessir.. bir taraftan da Hacı'nın mizacını çok iyi bildiği için kulağına eğilerek:-Hacı Ef. baabma seleam söyle demiş.. Bunun manası: hastayı teselli edip de maneviyatını kuvvetlendirmek lazım gelirken doğrudan doğruya, sen öleceksin demektir.

Günlerdenberi 40 derece ateşler içerisinde yanıp kavrulan ve gözlerini açamayan Hacı'nın gözleri o anda birdenbire açılıyor,Arifi karşısında görünce dile geliyor:-Ben cehenneme gitmeyeceğim, senin baban ise cehennemdedir, eğer cehennemde olmasaydı senin gibi bir muzibi başıma musallat edip de gitmezdi,diye konuşuyor. İşte bu latife,ölümle penceleşen

Hacının umumi ahvalinde öyle bir tesir yaratmıştır ki o günden sonra gözlerini açmış ve iyiliğe yüz tutmuştur.

5-Bu fıkra,gerçi harputta cereyan etmemişse de çok iyi hatırlıyorum, gençliğimdenberi harputun kibar ve ulema mehafilinde daima söylenir, dinleyenleri güldürür ve zeklendirirdi. Fatih Sultan Mehmet,bir gün maiyeti erkanı ile birlikte atlara binerek İstanbul un dışında bir geziye çıkmış, veziri ile, bir de zeka kabiliyet ve bilgisine hayran kaldığı genç ve güzel bir ağası da Fatihin hemen ardı sıra gidiyorlarmış.. Maiyeti de yine hep bindirilmiş olduğu halde arkadan padişahı takip ediyorlarmış..

O sıra Fatihin atını ayağından bir çamur parçasını fırlatarak genç ağanın yüzüne sıçradığını gören vezir, gencin yüzüne bakarak:- (Yaleyteni küntü tûraba) yani yüzüne sıçrayan toprak ben olaydım diye gence söz atmış ve bu sözü Fatih de işitmişti,gence dönerek:-ne diyor? Diye sorunca genç bilbedahe bu sözü bir kafir söylüyor manasına gelen(Ve yekulülkafirü) deyince Fatih gencin zeka ve kabiliyetine ve cümleyi tam yerinde sarfettiğine hayran kalarak, vezirin düştüğü bu feci derekeye kahkahalarla gülerken vezir, sıçrayan çamurun Fatihin atının nalından ayrıldığı için bu temennide bulunduğunu ifadeyle tashih etmek istemisse de ne Fatihi,ne de genç ağayı kandıramamış ve düştüğü hecaletten kendini tebrie ettirememiştir.

6-Rahmetli Ahmet İzzet Paşa Elazizde valiyken makam odasında beldenin Müftüsü ile konuşurken, o sıra Ermeni Muharısı da içeriye girmiş..Paşa onu da sol taraftaki koltuğa alarak sohbet devam ederken Murahhas Ef. birden bire yerinden fırlatarak Paşanın kulağına birşeyler söyler ve tekrar yerine oturur.Müftü acaba Paşa ne söyledi diye merakta.. meğerse Paşanın pantolonunun ön düğmeleri açılmış .. Paşaya, bunu ihtar etmiş.. Paşa derya-dil.. bunun altında kalır mı hiç?.. biraz sonra Murahhasın gizli tutmasına karşılık Paşa,aşikare olarak:-İlahi Murahhas Ef. Dost başa, düşman ayağa bakar derler.. halbuki, siz bu ikisinin ortasına bakmışsın.. acep bundaki

sırr-ü hikmet ne ola? Diye cevap vermiş.. Müftüyü, güldürmüş.. Murahhasın yüzünü de kızatmıştır.

EFSAHELER

7-eski devirlerde bir Alim, ders okuttuğu talebelerinden birisine:Sen bu kafa ile Alim olamazsın;Fakat bu meslekte ısrar ve devam edersen bir şey de diyemeyiz. İleride Müftü de, Kadı da, Ders-iam da oloabilirsin, sana Alim de derler. Ancak şunu bil ki, sen o mertebeyi kabiliyet ve dirayetle buldun Hayır, Hayır! O zaman ilim, sizlere kadar alçalmış olarak gelmiş bulunacaktır, yani ilim sizin seviyenize düşmüş olacaktır.

EFSANELER

1-Harput süt kalesi hakkında

2-Ahmet Bey camii minaresi hakkında

3-Alacamescit türbesi (Arapbaba) hakkında

4-Ankuzubaba türbesi hakkında

5-Dağkapısı mezarlığı hakkında:Bu mezarlıkta geceleri ekseriyetle görülen ışıklardır. Bu ışıklara halk arasında bir keramet ss verilir, gya ölen zatın tekin olmadığına, tanrı nezdinde makbul ve muteber bir kul olup mertebesini yüksek derecelere eriştiğine ve bu yüzden mezarının nur içinde kaldığına inanılırdı.

6-Bunlardan başka yer yer gözüken ve bilhassa bağ yolları üzerinde bulunan çeşmelerin yanında veya yakınlarındaki paavralı ağaçlar ..Yolcular, yaya iseler ağaca doğru gider, hayvanda binili iseler ağacın yakınında iner, ellerindeki paçavraları ağacın dallarına bağlar ve ellerini semaya kaldırarak bir fatiha okuyup üfledikten sonra yollarına devam ederler. Bu gibi ağaçlar, çalılıklar her tarafta göze çarpar, bil hassa Mrd bağlarının yolu üzerinde Aslan ayı denilen mevkideki pınarın yanı başındaki, Gll bağlarda apaklı pınarın yanında,Fatih Ahmet türbesinin sol tarafındaki mezarlıklar içinde bulunan ağaçların dallarına beyaz, kırmızı, mavi, siyah renkli binbir çeşit paçavra bağlanmış ve bu paavralardan ağaçların tabii yaprakları ise görünmez hale gelmiştir. Bu ağaçlara paçavra bağlanması mutlak surette bir istek ve bir muradın usul içindi, mesela çocuğu olmayanlar, çocukları olmak için, kızların bahtı açılmak için, oğulların ve kardeşlerin askerden ve gurbetten sağ, selamet dönmeleri için, borçtan kurtulmak için ve saire...

SON SÖZ

Sonuçta gördük ki tüm bu dua, beddua, küfür, atasözü, deyim, fıkralar, tekerlemeler, bilmeceler vs. doğuş nedenleri kişilerin istek, arzu ve niyetleri ile ilgilidir. Anlaşıyor ki insanoğlu ihtiyaç ve isteklerini sözler ile dile getirmek için bulduğu bu yolu etnik yapısına ve kültürüne yaymakta pek gecikmemiştir.

Sinirli anlarını yatıştırmada, umutlarını ve isteklerini dile getirmede, eğlence ortamı yaratmada sürekli bu yolu kullanmışlardır insanlar. Var olan ve varolmayan birçok ögeyi de bu sözleri dile getirirken kullanmışlardır. Dini sembolleri de buna alet ettikleri görülmüştür. Mesela batıl inançlardan doğan sözler ve davranışlar da günlük yaşamda kullanılmaktadır.

Elazığ yöresinden derlenen bu dua, beddua, küfür, atasözü, deyim, fıkralar, tekerlemeler, bilmeceler vs. diğer yörelerde de kullanılmaktadır ve gün geçtikçe de insanların dilinden düşmeye başlamıştı. Sebebi ise insanoğlunun eğitim ve öğretim ile bilinçlenerek bu tür eski tarz ve argo olan herşeyden uzaklaşmaya başlamasıdır.

BİBLİYOGRAFYA

1-www.yahoo.com

2-Elazığ Yöre Halkı

3-www.altavista.com

4-Elazığ-Fırat Üniversitesi Öğretim Üyesi

5-Yörelere Tarihi Ansiklopedisi

6-www.arabul.com/elazığ